

Naturbete

En föreläsning om djur på naturbete

Av

Birgit Fag

Hushållningssällskapet Jönköping

11 januari 2018

birgit.fag@hushallningssallskapet.se

Naturbete - definition

Jordbruksmark som inte är åker och som sköts med bete, avslagning eller putsning. Är inte lämplig att plöja.

Fakta om bete

Färskvara

Förändras (mängd och kvalitet) under säsongen

Varierande mellan marker

Påverkas av betet

Naturbete + eller -?

Fördelar med naturbete

- Miljövård, fauna och flora
- Kulturvård
- Besökande

Nackdelar med naturbete

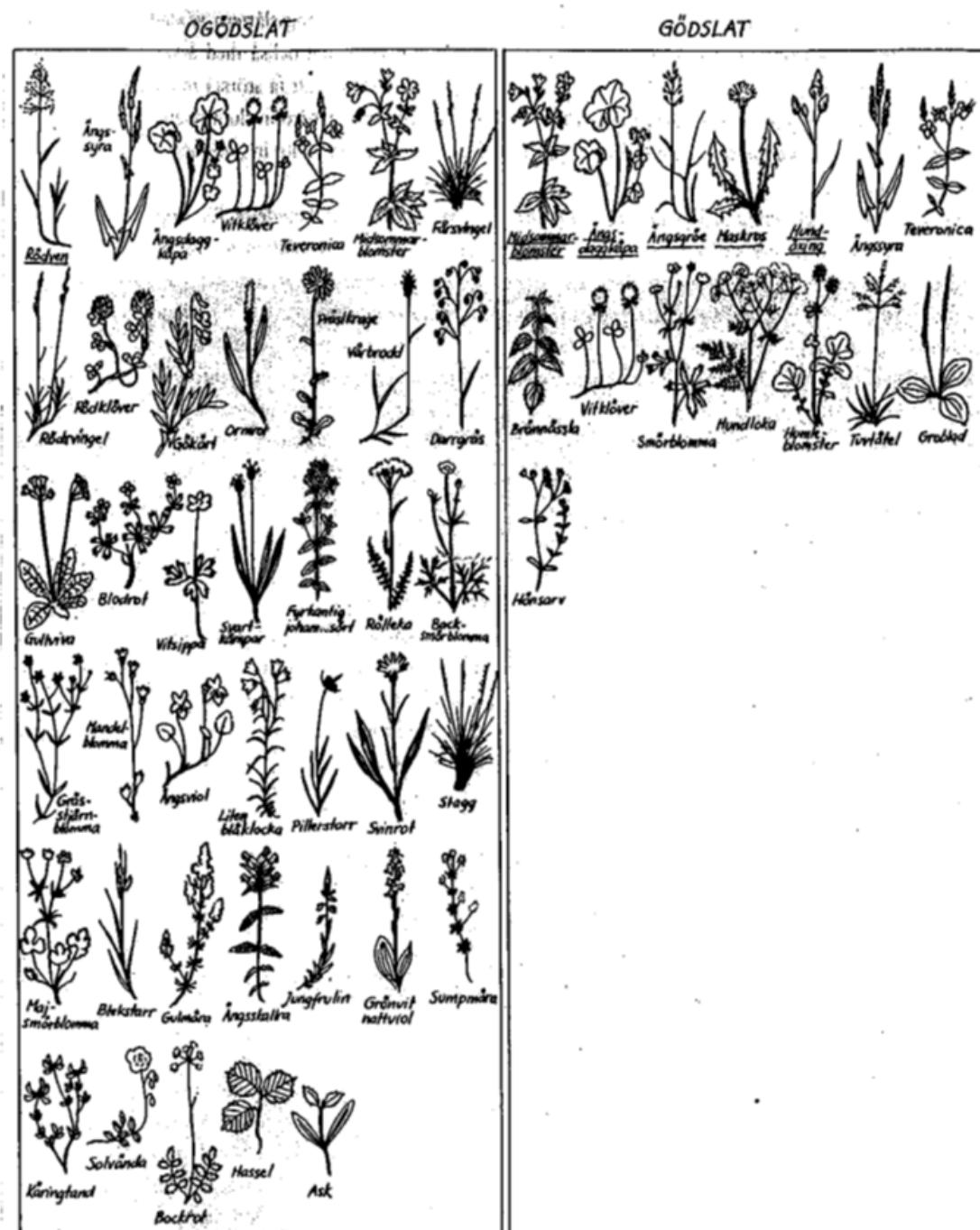
- Parasiter
- Fästingar
- Giftiga växter
- Dålig tillväxt
- Mycket stängsel/MJ?
- Svårare tillsyn
- Ökad risk för rovdjurs- o hundangrepp
- Besökande

Varför är ett naturbete värdefullt?

Ogödslat = artrikt
Naturbete och
slätterängar är världens
näst mest artrika
biotop! (Källa okänd)

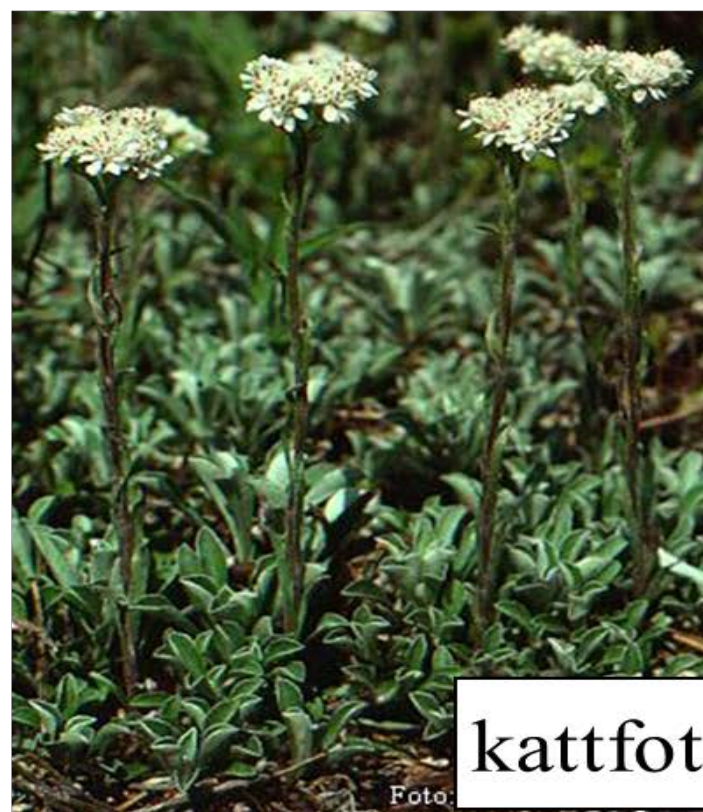
Lätta att mista – svåra
att återställa

Hävdgynnade växter

jungfrulin

kattfot

gullviva

låsbräken

kustarun

solvända

Var finns de värdefullaste markerna?

Databasen TUVA

<http://www.jordbruksverket.se/etjanster/etjanster/etjansterformiljoochklimat/tuva.4.2b43ae8f11f6479737780001120.html>

Går att söka på:
Geografi
Markslag
Kvaliteter

Hur ska man tänka?

Rätt djur
Rätt antal
Rätt tidpunkt
Rätt ställe

Rätt djur – alla djur passar inte på naturbete

Exempel på fel djur

- Frånskilda småkalvar på samma naturbete år efter år, stor parasitrisk
- Tackor med trillingar eller fyrlingar, orkar sällan näringsförsörja sina lamm
- Lamm som du vill ska växa > 400 g per dag under hela uppväxttiden

Rätt antal

Rätt antal djur på ett bete beror på:
Hur länge djuren ska gå på arealen
Hur mycket du vill att djuren ska växa
Hur mycket det regnar
Hur varmt det är
Vilka arter som växer på betet
Parasittrycket

Rätt antal får du genom att
planera, vara flexibel och
skaffa erfarenhet om marken

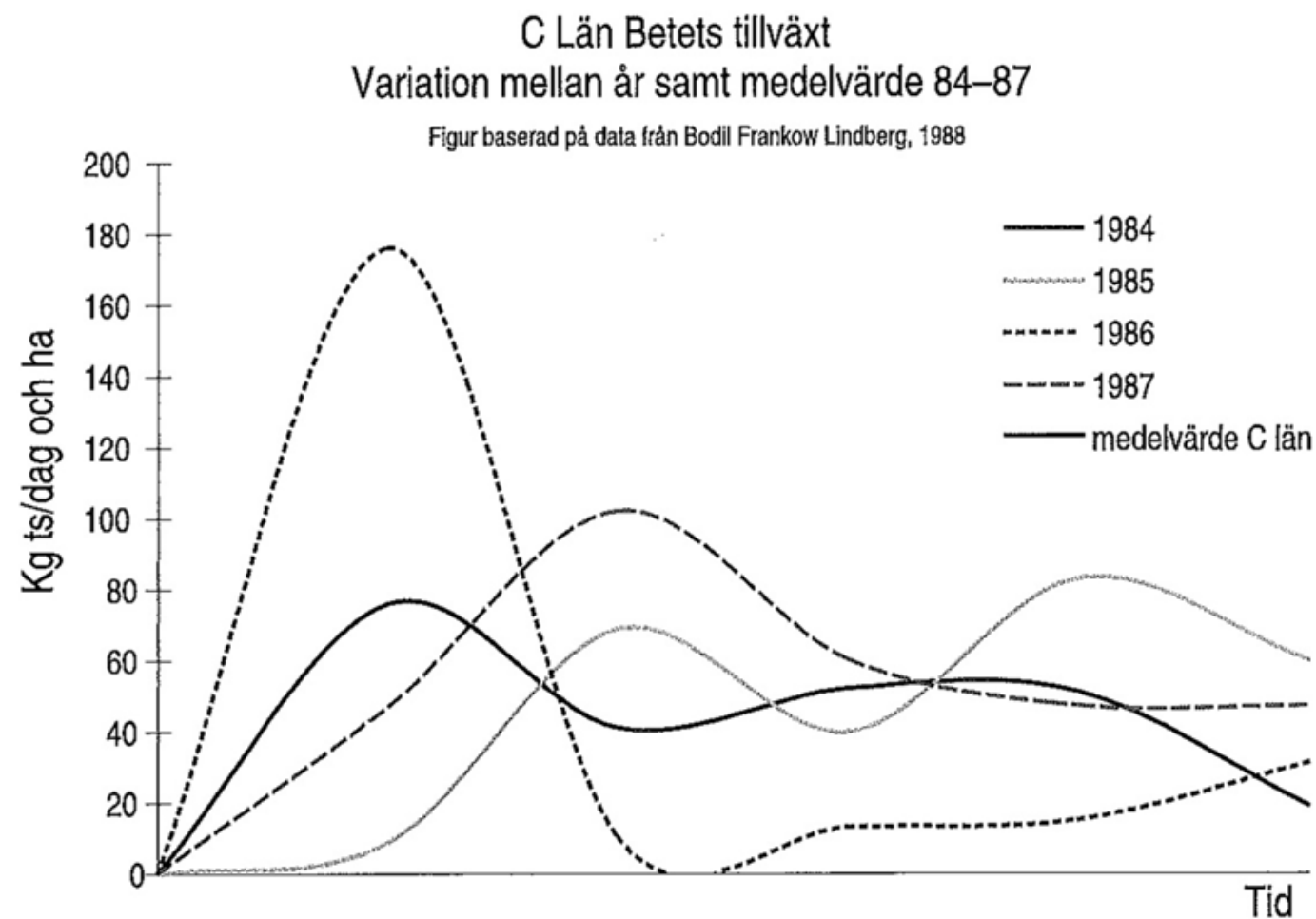
Lämpligt antal djur per hektar ett normalår – men det finns inga normalår!

Djurslag	Åkermarksbete		Hagmarksbete	
	För-sommar	Sen-sommar	För-sommar	Sen-sommar
Häst	4	2	2	1
Kviga <1 år	8	4	4	2
Kviga >1 år	4	2	2	1
Tjur ca 1 år	6	3	3	1,5
Stut <1 år	8	4	4	2
Stut >1 år	4	2	2	1
Diko + kalv	3	1,5	1,5	0,75
Tacka+lamm	6	3	3	1,5

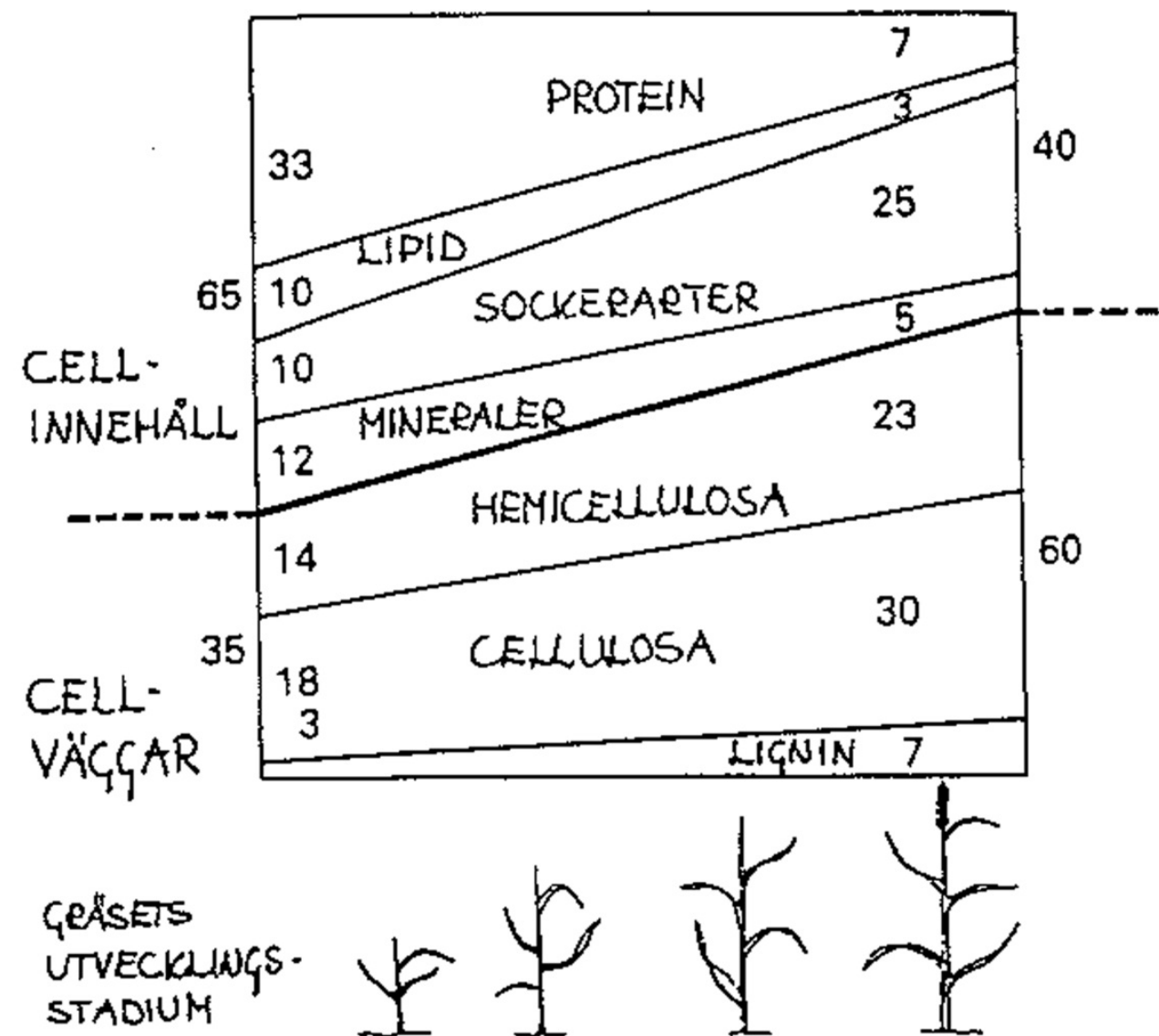
STORA variationer förekommer!

Källa: Åsa Pettersson, Länsstyrelsen i Stockholm/Uppsala

Betets avkastning - Det finns inga normalår

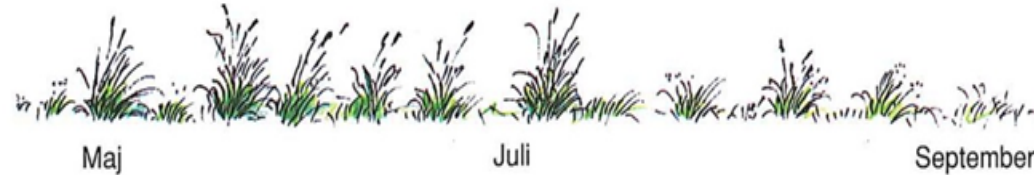
Betets sammansättning

Betet påverkas av bete

Om gräset hålls ungt med rätt anpassad beläggning under hela betesperioden, så bibehålls smakligheten och näringsvärdet bättre.

Med lågt betetryck på försommaren blir gräset förvuxet och osmakligt med ett lågt näringsvärde.

Bra hävd ger mindre mängd oönskad vegetation och minskad förnabildning till nästa betessäsong.

Dålig hävd ger oönskad vegetation och förnabildning till nästa betessäsong. Förnabildning är försurande och förhindrar en aktiv och rik frögrodd.

Om betesdjuren går ute för länge på hösten kan marken bli söndertrampad. Detta kan ge ogräshärdar med osmaklig vegetation.

Bäst är att betet är ungt och friskt hela säsongen.

Lågt betetryck under försommaren ger förvuxet osmakligt bete på hösten.

Hävdad bete ger färre oönskade växter och minskad förnamängd till nästa år.

För lågt betetryck ger oönskade arter och igenväxning på sikt.

Hårt bete under senhösten ökar risken för trampsador. Det ger mer ogräs och dålig tillväxt i början på nästa säsong

Olika betesdjur betar olika!

Hästen

- + Kan äta förvuxet och magert bete!
- + Möjlighet till sent betespåsläpp –kan efterlikna slåtter
- + Föredrar gräs framför örter
- + Gott om hästar i landskapet! Ökande!
 - Se upp med trampskador och barkgnag!

Får

- + Betar löv, sly och ris
- + Klarar oländig terräng
- Ratar förvuxet bete
- Mycket selektiva! Föredrar örter framför gräs
- Kan beta mycket hårt

Nöt

- + Bästa djuret på blöta marker
- + Mest skonsamma mot flora och träd/buskar
- + Betar "lagom hårt"
- Ratar förvuxet bete
- Bristvara i landskapet

**SAM- och/eller VÄXELBETA
GÄRNA!**

Bra bete...

- ...blir tätt, tåligt, uthålligt
- ...är spätt, smakligt och näringsrikt
- ...gynnar en mångfald av betesgynnade arter
- ...skapar ingen skadlig förna
- ...ger små problem med sly och ohävdarter

Dåligt bete...

- ...ger förnaansamling
 - ...ger allt större rator
 - ...ger bete med sämre näringsvärde
 - ...ökar risken för problem med ohävdsarter och igenväxning
 - ...ökar risken för trampsador
- Om djuren inte hinner beta av i den takt det växer går gräset i ax, näringsvärdet sjunker och det bildas färre nya skott.

Ingen stödutfodring
på marker med
värdefull flora!

Beta inte åker och
värdefulla naturbeten
samtidigt!

Parasitstrategi

Träckprov på tackor inför betessläpp
Träckprov på lamm vid midsommar och
frånskiljning
Växelbeta
Undvik blöta beten på hösten om risk för stora
leverflundran
Håll koll på tillväxten

Skydd mot vädret

Djur ska behandlas väl och skyddas mot onödigt lidande och sjukdom

När betestillväxt inte sker ska djuren ha tillgång till ligghall.

Dispensmöjlighet för nötkreatur enligt kontrollprogram med tyngdpunkt på djurens hull, renhet, liggplatser, möjlighet att hantera samt plan för avlusning

Skydd mot rovdjur

Rovdjursavvisande stängsel, 50:-/m

Skyddsjakt

Boskaps

<http://www.slu.se/viltskadecenter>

Foto: Maria Levin, Viltskadecenter

Beseгра slyet!

Trägen vinner!
Tidigt betespåsläpp
Röj på högsommaren
Röj minst en gång per år
Röj nära marken
Ge inte upp!

Andra ovälkomna uppslag

T ex. Tistlar, nässlor, örnbräken, älggräs, veketåg

Slå av före frösättning

För bort avslaget material

Skapa "fula snitt" – snöre!

Tidigt betespåsläpp

Sam- och/eller växelbeta

Olika arter kan betas vid olika tidpunkter under året, spätt är oftast smakligast.

Bekämpa oönskade växter

Putsa betet 1-2 dagar innan djuren flyttas.
Avslagna nässlor som torkat äts gärna av fåren.

Röj bort tuvtåtel, (vinterbeta med häst på
inhägnad yta)

Utnyttja tramp – kör med ATV men
Undvik trampsador på marken – de är
inkörsportar för oönskade växter som tistlar och
skräppor. Flytta vattenkar och saltstenar

Var observant på trädgnag

Handgräv bort mindre partier?

Varför ser det ut så här?

Varför ser det ut så här?

Varför ser det ut så här?

Blöta marker passar bäst till nötkreatur – men ändå inte bra

Strategi på naturbete

Undvik förväxt bete

Släpp tidigt på naturbetena

Balansera kravet på betestryck mot tillväxtkravet

Växelbeta med andra djurslag

Putsa där det är möjligt

Lägg lamningstidpunkten så den passar med din
gårds förutsättningar

Skilj ifrån lammen och efterbeta med enbart tackor
på naturbetena under hösten

Använd beteskalender

Betesplanering

Betesplanering är en konst!

Betesplanering är att ha rätt djurslag i rätt antal på rätt ställe vid rätt tidpunkt.

Lyckas du med detta får du ett väl bevarat naturbete OCH friska djur som växer till din belåtenhet.

Alla djur passar inte alltid till att beta på naturbete

Betesplanering

Ingen planering är bara en dålig planering!
Gör en betesplan och gör en beteskalender
Lär känna dina betesmarker och dina betesdjur
Använd ögonen och omdömet
Se upp med, ohävdarter, sly, barkgnag, trampsador, rator, dålig tillväxt, parasiter...
Var förberedd på det oförutsedda
Flytta i tid!
Prova – utvärdera – ändra

Verktyg för betesvård

- ◆ Naturbetesmarker = Betesfålla, mindre lämplig som rastfålla/vinterhage
- ◆ Tidpunkt för betessläpp *3-5 cm för får 10 – 15 cm för nötkreatur*
- ◆ Fållindelning –*särskilt fåren mer selektiva ju mer de har att välja på*
- ◆ Putsa
- ◆ Röja
- ◆ Vallar, kompletteringsbeta
- ◆ Betesplan och beteskalender
- ◆ Olika djurgrupper
- ◆ Sambete/växelbete
- ◆ Uppfödningssmodell
- ◆ Betesfria år?

